

וזה שאמר כי לעוף זה ששמו 'חול' יש כח השפלה, כי בעל-חיים בטבע הוא רץ אחר מזונותיו, ולא היה העוף הזה רץ מפני שפלותו אשר בו בסגולה, ולא היה רוצה להטריח האדם אשר הוא תחתיו. ודבר זה לו בסגולה, ולפיכך מברכין אותו ואין מתנגד אליו. ומפני זה יש בו חיות, כי כל אשר נמצא בו מדה זאת, דהיינו שפלות — ראוי לקיום, כמו שאמרו הוי קבל וקיים. וזה מפני שאין לו מתנגד, ואין מיתה והפסד בעולם רק מצד שיש לו מתנגד, יהיה המתנגד מה שהוא, אבל מי שיש לו ההשפלה הוא פשוט ואין לו מתנגד לכך הוא קיים. והבן זה מאד' (חדושי אגדות מהר"ל).

דף קט

'מחכו עלה במערבא, אם כן ליבנו אחד בטורא (אלא — כן גרס הרמ"ה) אמר רבי ירמיה בר אלעזר: נחלקו לג' כיתות, אחת אומרת נעלה ונשב שם, ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה' — כלומר לא נתכוונו לרקיע כלל, שאם כן היה להם לבנות בהר ולא בבקעה, אלא רצו לדור במקום גבוה מפני שלשה דברים: לישב במקום גבוה שאין נוה להכבש; לעשות מלחמה ממקום גבוה; לעבוד עבודת כוכבים — שכן דרך עובדיה לברור להם מקום גבוה (רמ"ה. וע' קסא רחמים).

'נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין' — ע' באור הענין בפרטות, בקונטרס שיחת שדים לר"צ הכהן (נדפס בסוף ספר שיחת מלאכי השרת עמ' 86).

עוד בענין בריאת הקופים — ע' בפירוש מלאכת שלמה (כלאים ה,ו); שבט מוסר (מו); ובמה שהעיר בספר מגדים חדשים ברכות נה:

'בבל ובורסיף סימן רע לתורה' — כנראה הכוונה לעיר שהיתה נקראת בבל ולא למדינה כולה ששם דרו רז"ל וודאי היתה מקום תורה (ע' מרגליות הים).

'עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם בקיר נטוי גדר הדחוייה — מלמד שהיו נותנין עיניהן בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלין את ממון' — הכוונה בפשטות שהורגים אותו בערמה בשביל ממון. [כן משמע מהמקרא שהביא — 'תרצחו כולכם... וכ"מ מרש"י וכ"פ מהר"ל]. ואולם מדברי מהרש"א משמע שמפרש שגורמים לו בערמה להפיל את הקיר ואחר כך 'נוטלים את ממון' — של הקיר. כלומר, לא רצו לגזול להדיא אלא רצו לעגן את העיוותים באיזה 'סעיף' בחוק. וכן להלן מבואר שחקקו חוקים שאינם של צדק, כדי לנצלם לרעה ולחייב ממון במסגרת החוק.

וכן באנשי דור המבול אמרו (ירושלמי ב"מ ד,ב) שחמסו פחות פחות משהו פרוטה — דבר שאינו יוצא בדיונים. כלומר, ביצעו את החמס במסגרת הדין וחיפו את עולתם באצטלא של חוק ומשפט. [לפי זה מבואר נוסח הקללה 'מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שבים — הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו' — שגם זה הנושא ונותן בדברים ואינו עומד בדיבורו, מנצל לרעה את הדין המשפטי ומעוול 'ברשות הדין' עפ"י ממורה נועם].

'דרש ר' יוסי בציפורי, אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי, אתו וקא מצערי ליה...
 מי הוה ידענא דאתו גנבי. כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפרי מרזבי דציפורי דמא' — כתב רש"י
 שנקט זאת בדרך אגב להשמיענו שציפורי היתה מקומו של ר' יוסי. ואמנם כבר ידענו זאת מכמה
 מקומות. ואפשר שבא לומר שהראו מן השמים שלא חטא ר' יוסי במה שדרש הפסוק (מובא במרגליות הים).
 אפשר עוד, מפני שבני המקום ציערוהו בסברם שדבריו הסבו להם נזקים, לכך הראו להם משמים כמה גדלה טובתו על המקום,
 שהגן עליהם מפורעניות והשפיע עליהם ברכה, שהנה בהסתלקותו מהם כבר זב ממרוביהם דם תחת מים. וע' פירוש נוסף
 בספר 'משנת משה'.

'שפעו מרזבי דציפורי דמא' — מכמה מפרשים נראה שהתרחש הדבר במציאות (ערש"י מו"ק כה
 ומהרש"א; שו"ת מהר"ם מרוטנבורג רי"ט). ואולם במאירי ובחדושי הר"ן (שם) מובא לפרש שזו מליצת ההספד,
 לומר שהעמיד רבי יוסי וקיים את מקומו ובלעדיו אין לו קיום.

'ע"ב) דעבר במיא יהיב תמני זוזי' — מפני המים שהעלה עמו בצאתו מן הנהר (רמ"ה). ואפשר עוד
 משום כיבוס בגדיו. או כאילו מתוך דאגה לשלום האזרח, קונסים אותו מפני שמסכן עצמו. זוהי
 תואנתם לחפות על רשעותם, שרצו לקונסו על כך שלא עבר בגשר כדי לשלם (עפ"י מרגליות הים).

'יעקב ביקש רחמים על עצמו, שנאמר בסדרם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבדי...' —
 פירוש, שלא יוכלו לקלקל על ידי מעשיהם את השורש המושרש ונטוע בהם לטוב מהאבות (עפ"י ליקוטי
 מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 106).

'אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי' — עשתה לו כן שיישן בשעה שקוראים ולא ידע ולא
 יעבור על השבועה (רמ"ה).

דף קי

'אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן: שחשדוהו מאשת איש' — במסכת מועד קטן (יה): מבואר
 שידעו שלא היה, אלא משום שנאה ומדון בלבד קינאו לנשותיהם.

אך יש להעיר ששם אין מובא אלא המאמר של ר' שמואל בר יצחק שקינאו לנשותיהם, ולא מאמר ר"ש בר נחמני בשם ר'
 יונתן 'שחשדוהו מאשת איש' שפשוטו מורה שבאמת חשדוהו (והציון במסורת הש"ס אינו מדויק), וצ"ע.

ופירש מהרש"א (בספ"ק דב"ק וכאן) שאמרו ליצני הדור, אי אפשר לילוד אשה שיפרוש מן האשה זמן רב
 כל כך. ויש מי שהסביר שראו וטעו כאיצטגניני פרעה, שמושיען של ישראל ילקה במים וסברו שיטבע,
 ועונש זה בא בעוון אשת איש שמיתתו בחנק (ע' דברי סופרים לר"צ הכהן, ב).

וכן בארו באופנים נוספים — ע' פנים יפות (לר"פ הלוי איש הורביץ) קרח; מעין החכמה (לרא"צ מאוסטרהא) סוף בראשית,
 ועוד.

'כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו' — הגם שעיקר חטאם היה
 כפירה בתורת משה ובדברי הנביא המדבר בשם ה', וכיצד למדו מכאן על כל המחזיק במחלוקת? —